

Edyta Skoczylas-Krotła
Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie

Fotografia i jej konotacje w literaturze dla dzieci w wieku wczesnoszkolnym – wybrane przykłady

Photography and its connotations in literature for children aged early school – selected examples

Streszczenie

W książkach dla dzieci bardzo często jako ilustracja pojawia się fotografia. W artykule zostaną zaprezentowane konteksty literackie, w jakich występuje wyraz fotografia, rozumiany jako obraz, zdjęcie. Nie chodzi jednak o zamieszczane w książkach fotografie – ilustracje, ale o konotacje związane z tym pojęciem, jakie mogą nasuwać się młodemu odbiorcy podczas czytania. Wyróżnione są znaczenia: źródło wspomnień o osobie zmarłej, fotografia rodzinna, zapis minionych czasów, źródło emocji, fotografia kulinarna, element życia zawodowego, reklama, zdjęcie pamiątkowe, zgorszenie.

Słowa kluczowe: fotografia, literatura dla dzieci, dziecko, konotacje

Wstęp

Współcześnie, nie tylko w obszarze sztuk plastycznych, ale i codziennej rzeczywistości znaczące miejsce zajmuje fotografia. Termin ten oznacza „sposób wytwarzania trwałych obrazów przedmiotów za pomocą klisz/błon światłoczułych lub matryc cyfrowych, na które działa światło odbite od rejestrowanych obiektów. Także: obraz otrzymany w omó-

wiony sposób, zdjęcie. Narodziny wynalazku Louisa Jacquesa Daguerre'a umownie datuje się na 18 sierpnia 1839 r., gdy został on zatwierdzony przez Francuską Akademię Nauk i bezinteresownie ofiarowany światu [...] Fotografia w szkole pełni rolę środka dydaktycznego (ilustracja), zaś jej czynne uprawianie pozwala na przyswojenie wiedzy z zakresu fizyki i chemii [...], a także rozwija wrażliwość estetyczną.”¹

Wspomniana fotografia-ilustracja pojawia się bardzo często w tekstach kultury adresowanych do młodych odbiorców. Stanowi ona „nie tylko (...) dekorację, ale objaśnia treść, dodatkowo aktywizując wyobraźnię młodego czytelnika.”² Pełni nie tylko rolę reprodukcji czy ilustracji, może być także motywem. Analiza wybranych przykładów współczesnej literatury dziecięcej, pozwala zaobserwować konteksty, w jakich występuje wyraz fotografia, rozumiany jako obraz, zdjęcie. Nie chodzi jednak o zamieszczane w książkach fotografie – ilustracje, ale o konotacje związane z tym pojęciem, jakie nasuwają się młodemu odbiorcy po lekturze.

1. Fotografia źródłem wspomnień o osobie zmarłej

Egzystencja ludzka nie jest wolna od wydarzeń trudnych (śmierć bliskiej osoby, rozstanie, odrzucenie, choroba), o których chciałoby się zapomnieć, lecz nie przychodzi to łatwo. Odejście osoby bliskiej jest traumatycznym przeżyciem dla dziecka. Podobnie jak dorosły ma ono prawo do przeżywania na własny sposób bólu po śmierci kochanej osoby. Pomoc w pokonaniu traumy związanej ze śmiercią stanowią wspomnienia o zmarłych.³ Można wykorzystać tu fotografie bliskich, którzy zakończyli już ziemskie życie. Jak zauważa P. Stalfelt, autor książki *Mała książka o śmierci*: „Powspominać zmarłego można też w inny sposób, na przykład

¹ J. Piwowarski, *Fotografia*, [w:] *Nowe oblicza pedagogiki. Pojęcia. Przedstawiciele. Literatura*, pod red. A. Marca, E. Sadowskiej, E. Piwowarskiej, Wyd. AJD, Częstochowa 2008, s. 240.

² V. Berek, *Fotografia jako uzupełnienie treści książek dla dzieci*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2009, nr 3–4 (13–14), s.32.

³ E. Skoczylas-Krotla, *Pamięć w książkach dla młodych czytelników – kontekst wychowawczy*, *Pedagogika* 2017, t. XXVI, nr 1, 49–56.

zakładając jego stary kapelusz... Czy postawić na stoliku jego zdjęcie, zbudować mały ołtarzyk i ozdobić kwiatkami.”⁴

2. Fotografia jako zapis minionych czasów

Dla dziejów człowieka typowe jest przemijanie i upływ czasu. Osoby starsze często wracają do realiów z czasów minionych, nawet jeśli należały one do trudnych. Były to jednak czasy młodości i związanej z nią atrakcyjności fizycznej. Wspomnieniom towarzyszy często chęć opowiedzenia innym o wydarzeniach, jakie były udziałem kiedyś młodych, teraz wiekowych już ludzi. Inspiracją do snucia opowieści jest często fotografia z przeszłości. Egzemplifikuje to fragment książki R. Jędrzejewskiej-Wróbel *Dziwna staruszka*:

„Pani nigdy nie była dzieckiem? – zapytał Plastelinek. Staruszka znowu wzruszyła ramionami.

– Byłam, byłam... ale tak dawno, że już zapomniałam – powiedziała.

– Tak zupełnie wszystko pani zapomniała? – nie dowierzał Plastelinek.

– No... zamyśliła się staruszka, a potem spojrzała na komodę. Stała na niej czarno-biała fotografia, z której uśmiechała się jasnowłosa, sympatyczna dziewczynka w sukience z mnóstwem falbanek.

Może nie wszystko... – powiedziała cicho. – Pamiętam, jak miałam sześć lat i poszłam kiedyś z mamą do parku i...

I staruszka zaczęła opowiadać.”⁵

Bohater literatury często pochodzi ze świata zwierząt. Warto wspomnieć o zjawisku ich starości.⁶ Wzruszający opis powolnego odchodzenia świnki morskiej przedstawiony jest w książce *Żegnaj, panie Muffinie!* Spersonalizowane zwierzę „przez cały dzień siedzi w domu i cierpi. Spogląda na ściany, na których wiszą naprawdę dobre fotografie. Zdjęcie

⁴ P. Stalfelt, *Mała książka o śmierci*, Czarna Owca, [Warszawa] 2011.

⁵ R. Jędrzejewska-Wróbel, *Dziwna staruszka*, WSiP, Warszawa 2006, s. 23–24.

⁶ M. Krupa-Juryca, *Starość w świetle polskiej frazeologii*, [w:] *Starość raz jeszcze*, red. J. Olejniczak, S. Zając, Wydawnictwo Agencja Artystyczna PARA, Katowice 2007, s. 97.

Wiktorii i wszystkich uroczych dzieciaków. Zdjęcie pana Muffina, gdy był młody, silny i dumny. Potrafił unieść na plecach całego ogórka!”⁷

Fotografie o przeszłości są źródłem przeżyć osobistych, wspomnień, ale co ważne, dostarczają – zwłaszcza młodym ludziom – także wiedzy na temat realiów czasów minionych, znajdujących się na zdjęciach.

3. Fotografia rodzinna

Jak uważa W. Hausner: „Korzenie naszej pamięci tkwią w rodzinie – w opowieściach rodziców, ich ojców i matek, w rodzinnych pamiątkach. Nie zawsze zdajemy sobie sprawę, jak wielkie znaczenie wychowawcze mają stare fotografie rodzinne, wiszące na ścianach naszych domów.”⁸ W literackich realizacjach tekstowych zdjęcia często pobudzają pamięć i przywołują u bohaterów obrazy z przeszłości. Dzieje się tak w książce K.F. Aakesona *Esben i duch dziadka*:

„Dziadek popatrzył na zdjęcia wiszące na ścianie.

– Przypomniałem sobie bardzo wiele rzeczy – powiedział. [...] Esben powiedział, że zawiesi sobie zdjęcie dziadka na ścianie”.⁹

Na zdjęciach znajdują się utrwalone postacie członków rodziny z różnych okresów ich życia. Bardzo często przedstawiają dzieci: na niej ustawiona była fotografia przedstawiająca dwie dziewczynki [...] moje wnuczki.¹⁰ Inny przykład literacki odwołuje się do fotografii ukazującej dzieci zasłużonego polskiego pisarza – Henryka Sienkiewicza:

„Jego prawdziwe dzieci to syn, Henryk Józef, i córka Jadwiga. Poczekaj, pokażę ci ich zdjęcia – pan Ignacy zdjął z półki grubą księgę [...] – widzisz tu są. Tak wyglądali.”¹¹

Warto zauważyć, że w wielu tekstach pojawiają się charakterystyczne przedmioty, wiążące się z fotografią. Mowa o albumie, w którym są one przechowywane. Zwrócił na niego uwagę np. A. Nanetti, pisząc w książce

⁷ U. Nilson, *Żegnaj, panie Muffinie!*, EneDueRabe, Gdańsk 2008, s. nlb.

⁸ W. Hausner, *Wychowanie do patriotyzmu*, „Wychowawca” 1997, nr 4, s. 13.

⁹ Aakeson K.F., *Esben i duch dziadka*, Media Rodzina, Poznań 2006, s. nlb.

¹⁰ Ibidem, s. 120.

¹¹ A. Czerwińska-Rydel, *Piórem czy mieczem. Opowieść o Henryku Sienkiewiczu*, Wyd. Literatura, Łódź 2016.

Mój dziadek był drzewem czereśniowym: „od tej chwili mama i drzewko rośli razem, tworząc z babcią i dziadkiem rodzinę. Żeby się przekonać, wystarczy przejrzeć album ze zdjęciami. Na pierwszym zdjęciu jest mama [...]. Tuż obok babci na tej pierwszej fotografii w albumie stał Felicjan.”¹²

4. Fotografia jako źródło emocji

Zdjęcia krewnych czy przyjaciół mogą stanowić źródło radości, szczególnie w sytuacjach rozdzielenia i niemożności bycia razem. Fotografia bliskiej osoby dostarcza pozytywnych emocji, pomaga w zniesieniu trudnego stanu rozłąki. Przeżywają to często bohaterowie literaccy, np.:

„Przyszedł list od tatusia, z fotografią niedźwiadków koala dla Kici i zdjęciem tatusia w kostiumie kąpielowym dla Ani. W liście tatuś dokładnie opisał, jak spędza niedzielę na pięknej piaszczystej plaży, kąpiąc się i opalając.”¹³

Pozytywne emocje może wzbudzić fotografia przedstawiająca piękną postać, zachwycającą osobę oglądającą zdjęcie:

„W kopercie była fotografia, na której widok Ania zawołała:

– Och, ekstrakudo!

Fotografia przedstawiała Oberona i Tytanię, i wróżki, i Puka...

– Och Gerard, jacy oni są śliczni! Powieszę to zdjęcie w garderobie, żebym mogła często na nie patrzeć! – zawołała Ania i tak była przejęta, że niewiele brakowało, a byłaby zapomniała poprosić Gerarda, żeby podziękował w jej imieniu swojemu przyjacielowi.”¹⁴

Ze zdjęciami wiążą się często wspomnienia dotyczące minionych wydarzeń i związanych z nimi emocji, co ilustruje przykład: „Pokażę ci swoją babcię [...] To fotografia z karnawałowej zabawy. Twoja babcia [...] uważała, że to bardzo wesołe zdjęcie, i często je nam pokazywała.”¹⁵

¹² A. Nanetti, *Mój dziadek był drzewem czereśniowym*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2007, s. 12–13.

¹³ C. Compton, *Cukiernia pod Pierożkiem z Wiśniami*, Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2007, s. 183.

¹⁴ Ibidem, s. 253.

¹⁵ M. Lobe, *Babcia na jabłoni*, Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2009, s. 12–14.

Oglądanie fotografii może powodować przeżycia i emocje natury estetycznej – zachwyt, podziw, zwłaszcza w instytucjach kultury, gdzie zdjęcia mogą być udostępnione zwiedzającym. Potwierdza to M. Bond opisujący *Londyn z Paddingtonem*: „oprócz obrazów w zbiorach galerii znajduje się ponad 220 000 fotografii. Można je wszystkie obejrzeć na monitorach w głównej sali.”¹⁶

5. Fotografia jako element życia zawodowego

W niektórych profesjach zdjęcie odgrywa ważną rolę pomocniczą. Odnosi się to m.in. do zawodu fryzjera, w którego zakładzie: „Wzdłuż ścian ustawiono ławki dla klientów, a także stolik z gazetami, aby klienci mieli się czym zająć w oczekiwaniu na usługę. Na ścianach powieszono fotografie wycięte z magazynów i przedstawiające różne sposoby strzyżenia i style uczesania.”¹⁷

Fotografia stanowi także pomoc w pracy organów ścigania, co potwierdza komunikat: „Stołeczna policja prosi o pomoc w ujęciu wandala [...], prosimy o kontakt wszystkich, którzy rozpoznają sfotografowanego osobnika.”¹⁸ Fotografia jest wpisana – w wymarzony przez jedną z bohaterek – zawód modelki: „Magda, która chce zostać modelką, uprosiła tatę, aby zrobił jej serie zdjęć w różnych, skomponowanych przez nią wiosennych kreacjach. Dziewczyny nie mogły się napatrzeć.”¹⁹

Fotografia medyczna jest pomocna w pracy dentysty: „tu robimy zdjęcia zębów, korzeni zębowych i kości szczęki. Zdjęcia możemy niemal natychmiast oglądać na monitorze komputera oraz wydrukować. Rentgen to bardzo ważne narzędzie, pozwalające stwierdzić, dlaczego ząb boli, mimo że na zewnątrz nic nie widać.”²⁰ Młody czytelnik poznaje również charakter pracy lekarza i pielęgniarki, którzy często odwołują się do zdjęć rentgenowskich: „Na takim zdjęciu będzie dokładnie widać kości. Zdjęcie

¹⁶ M. Bond, *Londyn z Paddingtonem*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2017, s. 66.

¹⁷ M. Bond, *Paddington przy pracy*, Wydawnictwo „bis”, Warszawa 2000, s. 109.

¹⁸ G. Kasdepke, *Serce i inne podroby*, Warszawa 2011, s. 60.

¹⁹ E. Stadtmüller, *Blok przy Tuwima 7*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2005, s. 71.

²⁰ R. Butschkow, *Mam przyjaciółkę dentystkę*, Media Rodzina, Poznań 2011.

rentgenowskie można też wydrukować lub umieścić na specjalnym podświetlanym czytniku. Lekarka dokładnie przygląda się zdjęciu.”²¹

6. Fotografia kulinarna

Ludzie od wieków uwieczniali żywność. Już w starożytności Rzymianie tworzyli artystyczne martwe natury. Na malowidłach pojawiały się targi, sceny polowań i ceremonie, a ich wspólnym punktem było jedzenie. Na początku XIX w. kulinaria zaczęły pojawiać się również na zdjęciach. Według gazety „New York Times” pierwszą upowszechnioną białą-czarną fotografię żywności wykonał Joseph Nicéphore Niepce w roku 1832. Kadr przedstawiał martwą naturę z misą, kielichem i chlebem. Jedzenie na zdjęciach stało się obiektem zainteresowań wielu fotografów, gdy w latach 30. oraz 40. XX w. komercyjna i już kolorowa fotografia przenikała do reklam i wydawnictw. Współczesna popularność blogów i magazynów kulinarnych oraz książek kucharskich w dużej mierze łączy się z atrakcyjnymi fotografiami, dzięki czemu docenia się wartość wyglądu, sposobu serwowania pokazanych dań. Dzięki temu wracamy do celebracji jedzenia, a nie tylko pochłaniania pokarmu. Pozwala to na zaspokojenie potrzeby głodu oraz estetyki.²² To charakterystyczne dla współczesnej rzeczywistości zjawisko zostało zauważone także w literaturze dla dzieci:

„Zresztą i małżonka Maurycego zmieniła się i polubiła dekoracje z produktów spożywczych. Teraz fotografuje kulinarne dzieła swojego męża i z dumą prezentuje je w Internecie. Myśli nawet o wydaniu albumu ze zdjęciami pyszności.”²³

7. Fotografia rejestracyjna (sygnalityczna)

W jednej z części komiksu z serii *Tytus, Romek i Atomek* dochodzi do zatrzymania bohaterów. Najpewniej zostaje wykonana fotografia rejestracyjna, nazywana inaczej sygnalityczną. Wykonuje się ją z prawego pro-

²¹ R. Butschkow, *Mam przyjaciółkę pielęgniarke*, Media Rodzina, Poznań 2012.

²² M. Gajkowska, *Fotografia kulinarna. Naturalnie czy z wazeliną?* <https://cdn.ug.edu.pl/29957/fotografia-kulinarna-naturalnie-czy-z-wazelina/>

²³ A. Urbańska, *Potwór z ulicy Pomidorowej*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2016, s. 92.

filu, *en face* i półprofilu lewego, w stałych warunkach oświetleniowych oraz odległości równej ośmiokrotnej długości ogniskowej obiektywu. Klasyczny komplet sygnalityczny często uzupełnia zdjęcie całej sylwetki, a także zdjęcie cech szczególnych. Metodę tę opracował francuski funkcjonariusz policji – Alphons Bertillon u schyłku XIX w. Zdjęcia sygnalityczne są wykonywane tym samym sposobem do dnia dzisiejszego, jednak na nowocześniejszym sprzęcie.²⁴ Ilustruje to fragment: „Bo nim mecz się zaczął, zwinęli nas do radiowozu... Zawieźli nas na komendę. Spisali nasze trele-pesele i zaczęli fotografować, chociaż nie byliśmy gwiazdami boiska. Mało nam nie wleli... bo chłopaki zaczęli do aparatu robić draczne miny.”²⁵

8. Fotografia reklamowa

Wśród konotacji związanych z fotografią wskazać można reklamę. Zdjęcie produktu, miejsca, przestrzeni ma zachęcić odbiorcę – potencjalnego klienta do zakupu lub skorzystania z oferty ukazanej na zdjęciu. Wyeksцерpowano przykład: „Ludzie, którzy przyszli, ponieważ widzieli fotografię w gazecie, tak się zachwycili, że wracali [...] Odkąd „Daily Sun” zamieściło tę fotografię, sytuacja poprawia się z dnia na dzień. Przyszna, że udało ci się zrobić mi niezłą reklamę. Powiedz, czy „Pierozek pod Wiśniami” nie jest na tym zdjęciu zachwycający?”²⁶

O fotografii reklamowej jest także mowa w książce Michaela Bonda. Tytułowy bohater korzysta z ulotki reklamującej poprzez zdjęcie przyrząd do ćwiczeń kulturystycznych: „broszura zawierała mnóstwo kolorowych zdjęć [...]. Jeśli zdjęcia mówiły prawdę, to Grant Strongman potrafił zmusić swoje mięśnie do wyjątkowej pracy.”²⁷

²⁴ <https://www.facebook.com/ipnwroclaw/posts/1605142009743567/>.

²⁵ H. J. Chmielewski, *Tytus, Romek i A'Tomek. Tytus kibicem*, Księga XXXI, Toruń 2008, s. 4–5.

²⁶ C. Compton, op. cit., s. 260–261.

²⁷ M. Bond, *Paddington. Więcej przygód*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2017, s. 226.

9. Zdjęcia upamiętniające rodzinne uroczystości

Wśród nieprzemijających tradycji wymienić należy robienie zdjęć podczas uroczystości. Wśród nich wskazać można wyjątkowe wydarzenie rodzinne, jakim jest Pierwsza Komunia Święta, najczęściej uwieczniona poprzez zdjęcie zbiorowe wszystkich pierwszokomunistów: „Przed kościołem pan fotograf ustawił dzieci do zdjęcia. Dzieci zebrało się dużo, to trochę było z tym kłopotu. Tomek później czekał, bo chciał też mieć osobne zdjęcie z siostrą i z księdzem proboszczem.”²⁸

Zwyczajowo wykonuje się także fotografie wakacyjne: „Zrobisz nam zdjęcie na Przylądku Wichrów. Będzie fajna pamiątka!”²⁹ Często powstają fotografie krajobrazu: „Babcia wygrzebała gdzieś w domowej biblioteczce stary album z pięknymi zdjęciami klasztoru świętokrzyskiego. Wiadomo, że najpiękniejsze fotografie nie zastąpią oryginału, mimo to Wojtuś obejrzał książkę, przeczytał krótki tekst i wszystkie podpisy pod zdjęciami”³⁰.

11. Fotografia jako zgorszenie

W analizowanych tekstach kultury jednorazowo fotografia pojawiła się w negatywnym kontekście, o którym trzeba rozmawiać z najmłodszymi w celu uświadomienia im, jakie złe skutki może przynieść za wczesne oglądanie nieodpowiednich dla dzieci zdjęć: „Jakiś chłopak z szóstej klasy pokazywał wtedy bardzo nieładne fotografie. Mówił, że zabrał je swojemu bratu. Tomek wiedział wtedy, że nie powinien patrzeć na nieprzyzwoite obrazki.”³¹

Zakończenie

Zapoznanie się z treścią przedstawionych książek pozwoli małemu odbiorcy oswoić się z pojęciem fotografia. Dziecko powinno zrozumieć jak wielką rolę w życiu jego i rodziny może odegrać niepozorne niekiedy zdjęcie. W pełniejszym zrozumieniu istoty fotografii i jej wielorakich

²⁸ Ks. O. Nassalski, *Rok wielkiej przygody*, Warszawa 1985, s. 155.

²⁹ R. Gosciny, *Wakacje Mikołajka*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1997, s. 112.

³⁰ Cz. Hadamik, *Świętokrzyskie pomniki historii. Pan Szpachelka i podróż przez 6 żywiołów*, Kielce 2017, s. 12.

³¹ Ks. O. Nassalski, op. cit., s. 136.

zastosowań pomóc może rozmowa osoby dorosłej z dzieckiem. Może to być rodzinna wymiana myśli lub zajęcia szkolne realizowane po przeczytaniu któregoś z charakteryzowanych tekstów kultury. Wykorzystać także można książki o nachyleniu praktycznym, które przekażą dziecku merytoryczne informacje z zakresu fotografii i pokażą jak zostać fotografem.³² Być może zwrócenie uwagi najmłodszych na fotografię, która zajmuje „ważne miejsce, jako nośnik informacji, utrwalający fakty, rejestrujący świat rzeczywisty i uprzystępniający rzeczy znane oraz wychodzące poza możliwości percepcyjne wzroku”³³, rozwinię w nich zainteresowanie tą formą aktywności artystycznej i sprawi, że w przyszłości staną się mistrzami aparatu fotograficznego.

Bibliografia

Druki zwarte

- Aakeson K.F., *Esben i duch dziadka*, Media Rodzina, Poznań 2006.
- Bond M., *Jeszcze o Paddingtonie*, Wydawnictwo bis, Warszawa 2000.
- Bond M., *Londyn z Paddingtonem*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2017.
- Bond M., *Paddington. Więcej przygód*, Społeczny Instytut Wydawniczy Znak, Kraków 2017.
- Chmielewski H. J., *Tytus, Romerk i A'Tomerk. Tytus kibicem*, Toruń 2008.
- Compton C., *Cukiernia pod Pierozkiem z Wiśniami*, Wydawnictwo Dwie Siostry, Warszawa 2007.
- Czerwińska-Rydel A., *Piórem czy mieczem. Opowieść o Henryku Sienkiewiczu*, Wyd. Literatura, Łódź 2016.
- Goscinny R., *Wakacje Mikołajka*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1997.
- Jędrzejewska-Wróbel R., *Dziwna staruszka*, WSiP, Warszawa 2006.

³² Można wskazać pozycje: B.P. Horosiewiczowie, *Jak to działa... Kurs fotografii dla dzieci*, B.P. Horosiewiczowie, *Mały fotograf. Kurs fotografii dla dzieci*, W. Walczuk, *Foto elementarz dla małych i dużych*.

³³ E. Piwowarska, *Fotografia w warsztacie ilustratora*, [w:] *Edukacja plastyczna. Fotografia IV*, red. A. Żakowicz, Częstochowa 2008, s. 101–112.

Kasdepke G., *Serce i inne podroby*, Warszawa 2011.

Krupa-Juryca M., *Starość w świetle polskiej frazeologii*, [w:] *Starość raz jeszcze*, red. J. Olejniczak, S. Zając, Wydawnictwo Agencja Artystyczna PARA, Katowice 2007.

Nanetti A., *Mój dziadek był drzewem czereśniowym*, Warszawa 2007.

Nassalski O., *Rok wielkiej przygody*, Warszawa 1985.

Nilson U., *Żegnaj, panie Muffinie!*, EneDueRabe, Gdańsk 2008.

Piwowarski J., *Fotografia*, [w:] *Nowe oblicza pedagogiki. Pojęcia. Przedstawiciele. Literatura*, pod red. A. Marca, E. Sadowskiej, E. Piwowarskiej, Wyd. AJD, Częstochowa 2008.

Urbańska A., *Potwór z ulicy Pomidorowej*, Wydawnictwo Skrzat, Kraków 2016.

Periodyki

Berek V., *Fotografia jako uzupełnienie treści książek dla dzieci*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce” 2009, nr 3–4 (13–14).

Hausner W., *Wychowanie do patriotyzmu*, „Wychowawca” 1997, nr 4.

Piwowarska E., *Fotografia w warsztacie ilustratora*, [w:] *Edukacja plastyczna. Fotografia IV*, red. A. Żakowicz, Częstochowa 2008.

Skoczylas-Krotla E., *Pamięć w książkach dla młodych czytelników – kontekst wychowawczy*, „Pedagogika” 2017, t. XXVI, nr 1.

Summary:

Photography as an illustration appears very often in children's books. The article will present literary contexts in which the expression photography appears, understood as a picture or a photograph. However, this is not about the photographs and illustrations posted in the books, but about the connotations associated with this concept, which may appear to the young recipient while reading. The meanings are distinguished: source of memories about the deceased, family photography, record of past times, source of emotions, culinary photography, element of professional life, advertisement, souvenir photo, scandal.

Keywords: photography, literature for children, child, connotations

